

dalje pa izstopa njihova okrasno-reprezentativna vloga. Sklepanci so bili tudi zunanji in vidni pričevalci premožnosti. Na splošno ceneni, a bleščeči sklepanci - pozlačeni in srebrni so bili redki - so vsekakor opozarjali na dober gmotni položaj nosilk.

V katalogu avtorica jedrnato in nazorno opisuje videz pasov in sklepancev. Isto velja za pregledno kazalo pasov in sklepancev, ki je trudapolno izdelano po krajih uporabe, tipih in tvorivih.

Delo mag. Janje Žagarjeve, v katerem kritično uporablja dosedanje vire in literaturo o pasovih in sklepancih, je pomemben prispevek etnološki stroki in tehten doprinos k seznanjanju ljudi, tako strokovnjakov kot ljubiteljev z muzejskim gradivom.

Marija Makarovič

317

IRENE MISLEJ, *JANEZ BENIGAR*. Izbrano gradivo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, 1988, 148. str.

Natanko pet let je minilo od izida knjige dr. Irene Mislejeve *Janez Benigar. Izbrano gradivo* in deset let, odkar je avtorica prvič objavila skrajšan prevod Benigarjeve razprave *Pojem časa med Araukanci* (Glasnik SED, leto 22/1982, št. 4, pp. 104-107) pa vendar se nam zdi primerno, da v tej posebni, neevropski številki *Etnologa* ponovno opozorimo na knjigo in posvetimo nekaj besed Janezu Benigarju in njegovim, za nas izredno pomembnim študijam.

Ponovno - poudarjam zato, ker je bila knjiga sicer že ocenjena (glej: Glasnik SED, leto 30/1990, št. 1-4, pp. 119-120), a v naših strokovnih krogih žal ni vzbudila tiste pričakovane odzivnosti, ki jo nosita njena vsebina in njeno poslanstvo.

Za kaj pravzaprav gre? V sklopu večletnega raziskovalnega programa pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete v Ljubljani o kulturni in umetnostni ustvarjalnosti Slovencev v Latinski Ameriki je dr. Mislejeva posvetila posebno mesto Janezu Benigarju, znanstveniku slovenskega rodu, ki je živel in deloval v Patagoniji v Argentini. O amerikanistu Janezu Benigarju je do sedaj pisalo kar nekaj slovenskih avtorjev - med drugim arhitekt Viktor Sulčič, novinar Svetozar Guček in etnolog dr. Zmago Šmitek (glej: Etnološko delo amerikanista Ivana Benigarja, *Tribina* 6-7/1984, pp. 171-177; *Klic daljnih svetov. Slovenci in neevropske kulture*, Založba Borec, Ljubljana, 1987, pp. 73-82;) - a nihče izmed njih se ni učenjaku posvetil do te mere kot Mislejeva. Prav gotovo je eden od razlogov ta, da je avtorici, ki je tudi argentinska Slovenka, vsekakor lažje uspelo priti do arhivskega gradiva, do neposrednih virov, in da ji je bilo lažje tudi iz jezikovnega zornega kota.

Poleg prevoda treh zahtevnih etnološko-filozofsko-filoloških razprav: *Pojem časa pri Araukancih*, *Pojem prostora pri Araukancih* in *Pojem vzročnosti pri Araukancih*, ki jih je Benigar spisal med leti 1924-27 in objavil v glasilu Argentinske nacionalne akademije, je avtorica vključila v *Izbrano gradivo* še prevode naslednjih del: »Araukanski bogovi«, poglavje iz knjige *El problema del hombre americano*, ki jo je Benigar izdal leta 1928 v samozaložbi v Bahiji Blanci, »Araukanska verovanja«, Benigarjevo razpravo, ki jo je dr. Gregorio Alvarez vključil v svojo knjigo *El tronco de oro* in socialno-politični esej »Patagonija razmišlja«, ki ga je avtor začel objavljati leta 1936 v lokalnem časopisu »La

voz del territorio« v Neuquenu, kasneje pa izdal kot samostojno knjigo.

318

Prevodom Benigarjevih originalov, ki jih spremljajo skrbne opombe, je avtorica dodala skoraj petdeset strani obsežno študijo, nekakšen kulturnozgodovinski in biografski dodatek k znanstvenemu in esejističnemu delu. Razdelila ga je v tri poglavja: »Janez Benigar, življenjepis«, »Benigar in Slovenci v Argentini in domovini« in »Zgodovinski in zemljepisni okvir Benigarjevega življenja«. Poglavja ne vsebujejo le izredno zanimivih podatkov o življenju znanstvenika in posebneža, ki se je v začetku tega stoletja podal iz Avstro-Ogrske v Argentino, tam pa s posebnim namenom naravnost v Patagonijo, kjer se je dvakrat poročil z Indijankama in dal patagonski zemlji kar sedemnajst otrok slovensko-araukanske krvi, ampak vsebujejo tudi dovolj izčrpno informacijo o prvih slovenskih izseljencih v Argentini ter zgodovinske in zemljepisne podatke o Patagoniji, zgodovini in politiki njenega naseljevanja in pokristjanjevanja, iztrebljanju avtohtonega prebivalstva, o gospodarstvu in upravi, tako da so Benigarjeve razprave lažje razumljive. Knjigi so priloženi še: zemljevid Patagonije, risbe araukanskih tekstilnih vzorcev in ilustracije akademske slikarke Bare Remec - Slovenke, ki jo je v Argentino zanesla drugačna usoda kot Benigarja, a je, podobno kot on, vzljubila novo naravno in kulturno okolje.

Janez Benigar, rojen 1883. leta v Zagrebu (Slovenec po starših), umrl 1950. leta v Ruca Choroj v Patagoniji, je zanimiv kot osebnost in kot znanstvenik. Po osnovni izobrazbi je bil naš erudit sicer inženir gradbeništva, a se je že v mladih letih zanimal za humanistiko, zlasti za filozofijo in filologijo. Že kot študent je obvladal več jezikov, zapisoval etnološko blago na Balkanu in izdal bolgarsko slovnico. S petindvajsetimi leti se je preselil v Argentino in popolnoma spremenil svoj način življenja. Ni se naselil v mestu, ampak je kar takoj odšel v Patagonijo, ki je nikoli več ni zapustil. Med Indijanci Pampe (araukanski rod), v koloniji Catriel ob reki Colorado na severu teritorija Rio Negro je ustvaril prvi dom in družino. Naučil se je araukanskega jezika, postal član indijanske skupnosti in skupaj s prvo ženo osnoval družinsko tkalsko zadrugo. Benigar se je zavestno odpovedal zahodni civilizaciji. Za to je imel razloge, saj ga je kot tankočutnega in kritičnega duha motila njena malomeščanska kultura, zlasti morala: »Tisto, kar imenujete civilizacijo, sem spoznal kot mladenič, in če sem se ji odrekel, sem imel za to določene razloge. Med glavnimi je bilo prepričanje, da to ni civilizacija«, je nekoč razložil arhitektu Sulčiču. Ena od Benigarjevih vrlin je bila prav gotovo doslednost: ni se vsakdo, ki je bil bral in se navdušil nad Rouseaujem, tudi odločil, da se bo preselil na »nedotaknjeni« košček planeta; Benigar se ni le navdušil in odločil, ampak je stvar tudi izpeljal in nikoli se ni pritoževal nad to svojo odločitvijo. Tako kot v življenju je bil dosleden tudi v znanosti, edini zvesti prijateljici, ki mu je ostala iz meščanskega življenja. Torej se le ni popolnoma odrekel »civilizaciji«. Nasprotno, kljub maksimalni prilagoditvi novemu kulturnemu okolju je do neke mere za vedno ostal njen zunanji opazovalec, in tega se je še kako dobro zavedal: »Kajti čeprav se trudimo misliti in čutiti kot Indijanec, tega ne bomo nikoli popolnoma dosegli, nasprotno, vedno jih bomo gledali skozi očala lastnega mišljenja«, pravi v svoji razpravi o pojmu vzročnosti pri Araukancih. Prav ta metodološka ugotovitev, ki vsebuje osnovni hermenevitični problem (razumevanje tujega oz. drugega je mogoče samo skozi lastno razumevanje), predstavlja po eni strani »nevarnost, da vpeljemo kaj svojega, Indijancu popolnoma tujega«, po drugi strani pa etnologa nenehno vzpostavlja kot znanstvenika in ga ohranja na objektivni distanci raziskovalca.

Etnološko terensko delo zahteva po eni strani vživljanje v življenje in kulturo, ki ju proučujemo, po drugi pa določeno distanco in kritičnost. Merilo objektivnosti je pri tem

drugačno kot v nomotetičnih znanostih, pa vendar tudi etnologija - kot znanost - stremi k čim večji meri racionalnosti (Benigar govori med drugim tudi o racionalni metodologiji).

Malo je etnologov, ki bi bivali dlje časa (nepretgoma) med ljudmi, ki jih proučujejo. Za neevropsko terensko delo je britanska šola vpeljala nekakšno zlato pravilo enega leta stacionarne metode. Le malo je takih, ki so jim dane te možnosti in ki vzdržijo, še manj pa je takih, ki bi vzdržali več in se pri tem izognili nevarnosti popolne asimilacije s preučevano kulturo ter nekritičnosti in emocionalnosti. Benigar je med Araukanci ostal štirideset let, zato sta njegova znanstvena objektivnost in kritičnost toliko bolj osupljiva in pozdravljajoča. Res, da so bili vzroki stalne naselitve med Indijanci predvsem osebnega značaja, a rezultati življenjskega dela so zapisani v zgodovini antropoloških ved. Domnevali bi lahko, da je z osamitvijo v oddaljeni argentinski pampi znanstvenik izgubil sleherni stik s svetom, a osupnemo naslednjič, ko skozi njegove razprave razberemo neverjetno tekoče spremljanje tako strokovnih kot socialno-političnih razmer v Argentini in po svetu.

V razpravah o času, prostoru in vzročnosti se kritično spoprime z nekaterimi trditvami Febresa, Havestadta in de Augusta, velikega pomena za stroko pa je opozarjanje francoskega sodobnika Luciena Lévyja-Bruhla na nepravilnost njegove teorije o »alogičnosti« in »predlogičnosti« mišljenja v rodovnoplemenskih družbah (Lévy-Bruhl je izdal »La Mentalité Primitive« leta 1922, Benigar pa svoj članek o pojmu vzročnosti le nekaj let kasneje). Med številnimi tehtnimi dokazi o vzročnem mišljenju in sklepanju po analogijah naj izpostavim naslednji citat, ki že anticipira kasnejšo strukturalistično antropologijo Clauda Lévi-Straussa: »Araukancu manjkata samo abstraktno pojmovanje omenjenega pravila (da imajo enaki vzroki enake posledice - op. M.T.) in zavest o njegovi splošni veljavnosti ... S tega vidika je edina razlika med nami in Indijanci v tem, da se mi teh odnosov zavedamo, medtem ko se oni ravnaajo po njih nezavedno.« Način mišljenja in duševnost je Benigar sicer razlagal z enolinijskim evolucionizmom, ni pa pristajal na dogmatične trditve evolucionizma, da predstavljajo elementi t.im. primitivnih kultur iste značilnosti kot elementi sodobnih civilizacij v preteklosti. Zaradi tega in zaradi kritike vulgarnega materializma, funkcionalizma in difuzionizma, lahko Benigarja brez zadržkov proglasimo za predhodnika kasnejših simbolnih in strukturalističnih antropoloških šol in mu že enkrat priznamo mesto v samem vrhu antropološke teorije tega stoletja.

Benigar tako za nas ni zanimiv le kot izjemen Slovenec - kot kozmopolit svetovnega formata, ki je z eno roko tkal, oral in se bojeval s kruto naravo daljne Patagonije, z drugo pa neumorno vihtel pero, dokumentiral, pisal razprave in kritike ter se s peresom boril za socialne pravice Indijancev in malih kmetov - ampak (in zlasti) tudi kot teoretik. O njegovem življenju in kronologiji njegovih del je bilo že dosti napisanega, o vsebini njegovih razprav pa nič ali skoraj nič. Prav zato sem na začetku izpostavila žalostno dejstvo o (ne)odzivnosti slovenskih etnologov na odlične prevode Benigarjevih najpomembnejših razprav, ki z ostalim ustreznim gradivom v knjigi še vedno čakajo nekoga, ki bi se lotil resnega in poglobljenega študija. Najprej smo se izgovarjali na neznanje španščine, zdaj, ko nam je prevod ponujen na krožniku, pa smo se prestrašili neusmiljenih Benigarjevih kritik, saj nihče izmed nas ne obvlada araukanskih jezikov in ni bil v Patagoniji.

Mojca Terčelj